

ISSN (PRINT) 2413-1865
ISSN (ONLINE) 2663-2772
DOI 10.32999/KSU2413-1865

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(м. Івано-Франківськ)

До 31-ї річниці незалежності України

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

COLLECTION OF RESEARCH PAPERS

«PEDAGOGICAL SCIENCES»

Випуск 99

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пермінова Л.А. – кандидат педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Заступники головного редактора:

Петухова Л.Є. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна;

Слюсаренко Н.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гончаренко Т.Л. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Технічний секретар:

Блах В.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Андрієвський Б.М. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Бондаренко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет;

Вінник М.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Воропай Н.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гаран М.С. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Глухов І.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гнєдкова О.О. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Голінська Т.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Князян М.О. – доктор педагогічних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Коваль Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, Бердянський державний педагогічний університет;

Ковшар О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний інститут;

Мухаммет Демірбілек – доктор наук, магістр наук, Сюлейман Демірель Університет, Туреччина;

Нагрибельна І.А. – доктор педагогічних наук, доцент, Херсонська державна морська академія;

Носко Ю.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет «Чернігівський колегіум імені Тараса Григоровича Шевченка»;

Омельчук С.А. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Пахомова О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Саган О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Смутченко О.С. – доктор філософії, Херсонський державний університет;

Співаковський О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Суріна Ірина – доктор соціологічних наук, професор, Поморська Академія, м. Слупськ, Польща;

Хоружа Л.Л. – доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;

Чайка В.М. – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;

Шевцов А.Г. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

**Збірник наукових праць «Педагогічні науки» є фаховим виданням (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України № 886 від 02.07.2020 року (додаток № 4) з педагогічних наук
(011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта
(за спеціалізаціями)).**

**Журнал включено до наукометричної бази даних Index Copernicus
(Республіка Польща)**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 29.08.2022 р. № 1)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 23957-13797ПР
від 26.04.2019 р. видане Міністерством юстиції України

Офіційний сайт видання: <https://ps.journal.kspu.edu>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Ворожбіт-Горбатюк В. В., Борисенко Н. О. ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС).....5

СЕКЦІЯ 2 ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

Біленкова Л. М. ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НАВЧАННІ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....11

СЕКЦІЯ 3 ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

Єфименко Л. М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....19

Швець Т. А. ОРГАНІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....25

Ян Мен'ї. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....30

СЕКЦІЯ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Артемьєва І. С. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ДИЗАЙНЕРА.....37

Олефіренко Т. О., Попова Л. М. ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....45

Попова Л. М. ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНА «ТРАНСВЕРСАЛЬНІСТЬ» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....52

CONTENTS

SECTION 1

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

- Vorozhbit-Horbatiuk V.V., Borysenko N.O.** A VALUABLE APPROACH
IN THE IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF THE CONCEPT
OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN THE EDUCATION SYSTEM
OF UKRAINE (HISTORICAL AND PEDAGOGICAL DISCOURSE).....5

SECTION 2

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

- Bilenkova L.M.** THE IMPORTANCE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
FOR LEARNING OF THE NATURAL ENVIRONMENT
IN ELEMENTARY SCHOOLS.....11

SECTION 3

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

- Yefymenko L.M.** PECULIARITIES OF FORMATION OF SPEECH COMPETENCE
OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE EDUCATIONAL PROCESS
OF A MODERN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION.....19
- Shvets T.A.** ORGANIZATION OF SPEECH AND PLAY ACTIVITIES
OF PRE-SCHOOL EDUCATION STUDENTS IN THE CONTEXT
OF SPEECH DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF THE CHILD.....25
- Yang Mengyi.** FEATURES OF THE FORMATION OF SOCIO-CULTURAL
ENVIRONMENT
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....30

SECTION 4

THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

- Artemieva I.S.** THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE PROFESSIONAL ETHICS
OF THE DESIGNER.....37
- Olefirenko T.O., Popova L.M.** FORMATION OF TRANSVERSAL COMPETENCES
IN THE PROCESS OF ESTABLISHING THE PROFESSIONAL IDENTITY
OF THE FUTURE TEACHER.....45
- Popova L.M.** EVOLUTION OF THE TERM “TRANSVERSALITY”
IN THE MODERN SCIENTIFIC SPACE: FOREIGN EXPERIENCE.....52

СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 174:7.05-051

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-6>**ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ДИЗАЙНЕРА**

Артем'єва Інна Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри технологічної та професійної освіти
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського*
a_i_s2020@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3628-4802

Мета статті полягає в розкритті поняття та сутності професійної етики дизайнера.

Результати. Термін «професійна етика» є дериватом від поняття «етика», що затребувало з'ясування змісту останнього. Встановлено, що етика – це наука про сутність, закони виникнення й розвитку моралі, її специфічні функції, моральні норми та цінності. Однією із системних складових частин етики як науки є професійна етика. Теоретичні розвідки довели, що термін «професійна етика» зазвичай вживається для позначення як галузі теорії етики, так і своєрідного професійного етичного кодексу людей певної професії. Відтак професійна етика, як розділ загальноетичного знання, – це вчення, яке відображає всю сукупність правил поведінки певної соціальної групи на засадах загальнолюдських моральних цінностей з урахуванням особливостей професійної діяльності та конкретної ситуації, що фіксує моральний характер відносин, зумовлених чи пов'язаних із професійною діяльністю. Професійна етика з позиції інституційності – це досвід етичної кодифікації, тобто професійний етичний кодекс, у якому зафіксовано систему раціонально осмислених моральних принципів, норм і правил, загальноприйнятих у певній професійній сфері, якими люди мають керуватися під час виконання професійних обов'язків у сфері вибраної ними професійної діяльності. Згідно з метою нашого дослідження за основоположне визначення було взято тлумачення терміна «професійна етика» з позиції інституційного підходу. Під професійною етикою дизайнера нами розуміються кодифіковані норми професійного поведіння, що засновані на етичних вимогах до професії дизайнера. Професійний етичний кодекс дизайнера тлумачиться як зведення правил, які регулюють відношення, що виникають як у професійному середовищі дизайнера, так і у взаємовідносинах дизайнера та суспільства.

Висновки. У дослідженні надано визначення поняття «професійна етика дизайнера» з позиції інституційного підходу. Проте професія дизайнера характеризується існуванням специфічних моральних дилем. Тому перспектива подальших розвідок полягає у визначенні професійної етики дизайнера, центр якої становить професійний етичний кодекс, з позиції метаетики.

Ключові слова: етика, професійна етика, професійний етичний кодекс, професійна етика дизайнера, професійний етичний кодекс дизайнера.

THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE PROFESSIONAL ETHICS OF THE DESIGNER

Artemieva Inna Sergiivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Lecturer at the Department of Technological and Professional Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy
a_i_s2020@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3628-4802

The **purpose** of the article is to reveal the concept and essence of the professional ethics of the designer.

Results. The term “professional ethics” is deribating from the concept of “ethics”, which delayed clarifying the content of the latter. It is established that ethics is the science of essences, laws of emergence and development of morality, its specific functions, moral norms and values. One of the systemic components of ethics as a science is professional ethics. Theoretical studies have proved that the term “professional ethics” is usually used to refer to both the field of ethics theory and a kind of professional ethical code of people of a particular profession. Therefore, professional ethics, as a section of general poetic knowledge, is a doctrine that reflects the whole set of rules of behavior of a certain social group on the basis of universal moral values,

taking into account the peculiarities of professional activity and a specific situation that records the moral nature of relationships caused or related to professional activity. Professional ethics, from the point of view of institutionality, is the experience of ethical codification, that is, a professional ethical code, which establishes a system of rationally understood moral principles, norms and rules generally accepted in a certain professional sphere, which people should be guided by in the performance of professional duties in the field of their chosen professional activity. According to the purpose of our research, the interpretation of the term “professional ethics” from the standpoint of the institutional approach was chosen for the fundamental definition. The professional ethics of the designer are understood by us as codified norms of professional conduct, based on ethical requirements for the profession of designer. The professional code of ethics of the designer is interpreted as a set of rules that regulate attitudes arising both in the professional environment of the designer and in the relationship between the designer and society.

Conclusions. The study defines the concept of “professional ethics of the designer” from the point of an institutional approach. However, the profession of designer is characterized by the existence of specific moral dilemmas. Therefore, the prospect of further research is to determine the professional ethics of the designer, the center of which is a professional ethical code, from the point of view of metaethics.

Key words: *ethics, professional ethics, professional code of ethics, professional ethics designer, professional ethical code of designer.*

Вступ

Професія дизайнера в останні десятиліття стала однією з найбільш затребуваних. Для цієї професії характерний вплив на сучасну культуру суспільства, залученість в економічні процеси та формування культурної практики свого часу. В умовах розвитку сфери вітчизняного дизайну особливої актуальності як для професійного співтовариства, так і для сучасного суспільства загалом, за Д. Вербівським, набуває питання сформованості професійно-етичних якостей дизайнера, що детермінують його професійну діяльність з урахуванням загальноприйнятих морально-етичних норм і принципів, інтегрованих у професію з огляду на її специфіку та рівень сформованості гуманних способів, форм, правил поведіння, ціннісних орієнтацій, що засновані на професійних знаннях (Вербівський, 2012). Цей факт пов'язаний із тим, що розвинені професійно-етичні якості дизайнера є необхідним моральним імперативом поведінки, засобом (інструментом) розвитку економіки, зміцнення ділових зв'язків та спілкування. Так, сучасна дизайнерська діяльність функціонує у складних умовах ринкової економіки, перебуваючи при цьому під тиском суспільних вимог. Перед дизайнером постають проблеми моральних обов'язків, моральної відповідальності перед державою та суспільством. Вирішення цих проблем потребує розвиненості професійно-етичних якостей у дизайнера.

Розвиток професійно-етичних якостей фахівця, зокрема дизайнера, на переконання О. Слободянюк, відбувається впродовж усього його професійного шляху через оволодіння професійною етикою (Слободянюк, 2017).

На нашу думку, для підготовки конкурентоспроможних молодих фахівців у галузі

дизайну на ринку праці формування професійно-етичних якостей має розпочинатися ще у процесі їх навчання в закладі вищої освіти, а професійна етика має стати невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Для розуміння того, як найефективніше сформувати професійно-етичні якості дизайнерів, вважаємо за доцільне здійснити розкриття поняття та сутності професійної етики дизайнера.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Проблему професійної етики розглядала низка українських учених, наприклад: В. Бліхар, Г. Васянович, Д. Вербівський, Р. Зозуляк-Случик, А. Каленський, Ю. Колісник-Гуменюк, О. Лапузіна, О. Слободянюк, К. Ярошук та інші.

Вивчення обширу наукової літератури засвідчило підвищену увагу науковців до проблеми формування професійно-етичних якостей фахівців різних професійних галузей, зокрема майбутніх юристів (В. Бліхар), педагогів (Г. Васянович), персоналу центру обслуговування абонентів мобільного зв'язку (Д. Вербівський), майбутніх учителів інформатики (Д. Вербівський), майбутніх соціальних працівників (Р. Зозуляк-Случик), майбутніх викладачів спеціальних дисциплін (А. Каленський), майбутніх інженерів (О. Лапузіна), майбутніх інженерів-педагогів (К. Ярошук).

Однак результати розвідок зазначених та інших авторів свідчать про те, що професійна етика дизайнера є малодослідженою сферою професійної етики у вітчизняній науці, що й зумовлює її актуальність.

Мета статті полягає в розкритті поняття та сутності професійної етики дизайнера.

2. Методологія та методи

Методологія дослідження заснована на таких теоретичних методах пізнання,

як системний аналіз проблеми, вивчення й аналіз наукової літератури для розкриття понятійного апарату дослідження, теоретичне узагальнення, дескриптивний аналіз, систематизація теоретичного матеріалу.

3. Результати та дискусії

Перш ніж розпочати вивчення поняття та сутності професійної етики дизайнера, більш детально зупинимося на дослідженні дефініцій «етика» та «професійна етика».

Так, термін «професійна етика» є дери-ватом від поняття «етика» (Зозуляк-Случик, 2019). Тому, на нашу думку, доцільно спочатку розтлумачити поняття «етика».

Етимологія та змістове навантаження терміна «етика» розглядаються в наукових працях В. Бліхара А. Каленського, Р. Зозуляк-Случик та інших фахівців (Бліхар, 2018; Каленський, 2016; Зозуляк-Случик, 2019). Учені встановили, що поняття «етика» походить від давньогрецького слова «етос» (грец. *ethos*), яке спочатку розумілося як «місце мешкання», потім – як «порядок», «звичай», а ще пізніше – як «норов». Водночас виокремлені сенси слова «етос» не суперечать одне одному, оскільки вказують на зв'язок між середовищем мешкання, колом спілкування та характером людини.

Термін «етика» був введений Арістотелем (384–322 рр. до н. е.). Він, узявши за основу поняття «етос» (давньогрец. *ethos*) у значенні «норов, характер», утворив прикметник «етичний» (грец. *ethikos*) для позначення ним групи людських чеснот, що належать до характеру, темпераменту, душевних якостей людини. Етикою (грец. *ethice* – етика) Арістотель називав особливу науку, область філософського знання, звернену до вивчення етичних чеснот, виявлення переваг того чи іншого характеру людей. У класифікації наук Арістотель помістив етику між політикою та психологією. Перша систематична робота з етики була написана ним і мала назву «Нікомахова етика» (IV ст. до н. е.). Спочатку етика існувала як «практична філософія», покликана надати людині практичні моральні настанови, навчити мудро жити, здійснювати чесні вчинки.

Латинським еквівалентом давньогрецького терміна «етика» є поняття «мораль» (лат. *moralitas*). Воно було використане римським мислителем Цицероном (I ст. до н. е.) під час перекладу арістотелевих текстів.

Услід за терміном «мораль» у деяких європейських мовах виникли також власні слова на позначення того самого (або майже того самого) явища, зокрема: у німецькій мові слово «*moralitas*» має синонімом «*sittlichkeit*»; у староукраїнській мові

побутовув термін «обичайність» («звичаєвість»), що застосовувався до сфери людських звичаїв і взаємин. Окрім поняття «мораль», нині в ужитку перебуває також скалькований із латини термін «моральність», етимологія якого загалом аналогічна своїм старшим прототипам. У сучасній загальнокультурній лексиці всі три терміни зазвичай вживаються як синоніми, проте в межах наукового знання ці слова мають різний сенс. Відтак під поняттям «етика» зазвичай розуміється теоретичне знання, наука, а під поняттями «мораль» і «моральність» – предмет, що вивчається цією наукою, особлива форма суспільної свідомості або людської діяльності. Водночас із позиції дискусійного підходу до розуміння сутності понять «мораль» і «моральність» розмежовані. Так, мораль визначається як «світ належного», що має бути, до чого людина повинна прагнути, а моральність сприймається як «світ суцього», норми, які реально вживаються та з якими людина стикається в повсякденному житті.

Філософська наука, предметом вивчення якої є мораль, моральне освоєння людиною дійсності, має назву «етика». Якщо мораль являє собою об'єктивно існуюче специфічне явище життя, то етика як наука вивчає мораль, її сутність, природу та структуру, закономірності виникнення й розвитку, місце в системі інших суспільних відносин, теоретично обґрунтовує певну моральну систему.

Етика як наука не лише вивчає та систематизує принципи моралі, що діють у суспільстві, а й сприяє виробленню таких моральних уявлень, які відповідають історичним потребам, сприяючи вдосконаленню нашого суспільства та людини. Етика слугує прогресу суспільства, затвердженню в ньому принципів гуманізму та справедливості. Вона визначається двома видами проблем і напрямів досліджень: теоретичними проблемами про природу й сутність моралі; розумінням, що моральна етика – це вчення про те, як має діяти людина (якими нормами повинна керуватися). До основних завдань етики належать виявлення сутності моралі та координування вивчення моралі різними науками.

Відтак етика як особлива наука має справу з дуже складним і тендітним механізмом людського буття, поведінки й самопочуття особистості. Ідеться про моральну, тобто піднесену, сферу тих духовних цінностей, без яких життя людини значно бідніше, а інколи навіть зовсім втрачає сенс. Своїми світоглядними орієнтирами та нормативними приписами етика активно входить у складний світ духовних

цінностей людини. Тобто етика – це наука про сутності, закони виникнення й розвитку моралі, про її специфічні функції, моральні норми та цінності.

Система етики як науки містить такі компоненти: етичну аксіологію, що вивчає проблеми добра та зла; деонтологію, яка досліджує проблеми обов'язку й належного; деспрективну етику, що вивчає мораль того чи іншого суспільства в соціолого-історичних аспектах; генеалогію моралі; історичну етику; соціологію моралі; професійну етику (Бліхар, 2018; Каленський, 2016; Зозуляк-Случик, 2019).

У межах нашого дослідження докладно вивчимо такий системний складник етики, як професійна етика. Проте термін «професійна етика» зазвичай вживається для позначення як галузі теорії етики, так і своєрідного професійного етичного кодексу людей певної професії (Зозуляк-Случик, 2019).

Професійна етика нині є найважливішим розділом загальноетичного знання у зв'язку з різким загостренням конкуренції та протиріч, що зачіпають різні аспекти життєдіяльності людини в мінливих умовах сьогодення. Оскільки етика акцентує ціннісні та смислові контексти діяльності, спілкування й відносин, вона неминуче є базовою підставою особистісної позиції суб'єкта у професійній сфері. В умовах соціокультурних змін, нестійкого економічного розвитку та політичного тиску, що впливають на динаміку процесів міжособистісної взаємодії, виникає безліч комунікативних бар'єрів, подолання яких буває більш успішним, коли люди усвідомлюють проблему та цілеспрямовано вирішують її на основі сформованої особистісної і професійної зрілості.

Виокремленню професійної етики як галузі етичного знання ми зобов'язані Емілію Дюркгейму (1857–1917 рр.). Ускладнення професійної діяльності, її диференціація в епоху розвиненого капіталізму з необхідністю висунули завдання теоретико-етичного осмислення цих процесів. Е. Дюркгейм у науковій праці «Професійна етика та громадянська мораль» уперше визначає проблемне поле та предмет професійної етики, тим самим обґрунтовуючи самостійний статус професійної етики. Учений пов'язує формування професійної моралі з капіталістичним розподілом праці та появою юридично вільних суб'єктів виробництва, а також із необхідністю регулювання професійної діяльності (Durkheim, 1992).

У науковій літературі (зокрема, у працях таких авторів, як В. Бліхар, Г. Васянович, Р. Зозуляк-Случик, А. Каленський та інші

(Бліхар, 2018; Васянович, 2021; Зозуляк-Случик, 2019; Каленський, 2016)) під професійною етикою, як розділом загальноетичного знання, розуміється вчення, яке відображає всю сукупність правил поведінки певної соціальної групи на засадах загальнолюдських моральних цінностей з урахуванням особливостей професійної діяльності та конкретної ситуації, що фіксує моральний характер відносин, зумовлених професійною діяльністю чи пов'язаних із нею (Бліхар, 2018: 48).

Як уже зазначалося, поняття «професійна етика» також вживається як еквівалент своєрідного професійно-етичного кодексу людей певної професії.

Професійний етичний кодекс (лат. *codex* – «книга») – це зведення моральних вимог, якими визначається найоптимальніший тип ставлення людей до своїх професійних обов'язків, а також контроль за їх дотриманням та способи його обґрунтування. Професійно-етичний кодекс спрямований на забезпечення більш ефективного виконання професійно-службових обов'язків, оскільки багато видів професійної діяльності мають підвищені морально-етичні вимоги, слугують суспільству гарантією якості, несуть інформацію про стандарти й обмеження діяльності працівників у певній галузі, дають можливість попередити неетичну поведінку (Вербівський, 2011).

Як встановлено Н. Помаранською, виникнення перших цілісних професійних етичних кодексів належить до періоду ремісничого розподілу праці, появи ремісничих цехів у Європі (XI–XII ст.). Саме тоді вперше було констатовано наявність у цехових статутах низки моральних вимог стосовно професії, характеру праці, колег (Помаранська, 2011). Проте низка професій, які мають життєво важливе значення для всіх членів суспільства, виникли в давнину, тому такі професійно-етичні кодекси, як «клятва Гіппократа», моральні настанови жерців, які виконували судові функції, відомі набагато раніше.

Появі професійної етики передувало створення наукових етичних учень, теорій про неї. Повсякденний досвід, необхідність у регулюванні взаємин людей тієї чи іншої професії приводили до усвідомлення й оформлення певних вимог професійної етики.

Професійна етика зародилася в межах конкретних видів діяльності, з'явившись як нормативна основа поведінки фахівців. На підставі тих варіантів особистісних проявів, які професійна свідомість трудової групи визнала найкращими для певної діяльності, професійна етика створює стандарти

професійної поведінки, оформлювані у вигляді специфічних документів: присяг, статутів, кодексів.

Вагому роль у становленні й засвоєнні нової професійної етики відіграє громадська думка, норми з боротьбою думок. Є міцний взаємозв'язок професійної етики та суспільної свідомості. Різні види професійної етики мають свої традиції, що свідчить про наступність основних етичних норм, вироблених представниками тієї чи іншої професії впродовж століть (Помаранська, 2011).

Дослідженню змісту та сутності професійної етики як своєрідного етичного кодексу людей певної професії присвятили свої наукові праці такі вчені, як Д. Вербівський, Ю. Колісник-Гуменюк, О. Лапузіна, К. Ярощук та інші (Вербівський, 2017; Колісник-Гуменюк, 2014; Лапузіна, 2006; Ярощук, 2014). Вивчення досліджень зазначених науковців довело, що професійна етика – це звід норм, стандартів, вимог, характерних певним видам діяльності. Спрямована вона на пояснення моралі та навчання моралі, прищеплення моральних принципів та уявлень про обов'язок і честь, моральне виховання працівників. Етика покликана виховувати, допомагати людям правильно поводитися з людьми, спілкуватися у виробничому колективі тощо. Професійна етика навчає дотримуватися еталонів моральності, що прийняті за норму поведінки людей певної діяльності. На ці зразки працівник має орієнтуватися. Також професійна етика покликана регулювати відносини у виробничій сфері. Кожна професія має власну специфіку прийнятої в ній та чинної системи цінностей. Причому той самий вчинок може розглядатися як моральний, позаморальний і навіть аморальний залежно від того, як у ньому виражається ставлення до чинної системи цінностей.

Кожна професія має свої особливості, свої моральні проблеми. Однак з-поміж усіх професій є такі, у яких виникає підвищена увага до моральної сторони функцій, що виконуються. Тому професійна етика є особливо важливою для тих професій, для яких характерне те, що у фокусі уваги перебуває людина в системі відносин з іншими людьми. Професійна етика насамперед має значення для професій, об'єктом яких є людина. Там, де представники певної професії через її специфіку перебувають у постійному чи навіть безперервному спілкуванні з іншими людьми, що пов'язано з впливом на їхній внутрішній світ, долю, з моральними взаєминами, є специфічні «моральні кодекси» людей цих професій чи спеціальностей.

Існування етичних кодексів певних професій свідчить про громадський прогрес, поступову гуманізацію суспільства. Лікарська етика вимагає робити все заради здоров'я хворого попри труднощі та навіть власну безпеку, зберігати лікарську таємницю, за жодних обставин не сприяти загибелі пацієнта. Педагогічна етика зобов'язує поважати особистість учня та виявляти до нього належну вимогливість, підтримувати власну репутацію і репутацію своїх колег, піклуватися про моральну довіру суспільства до вчителя. Етика вченого містить вимогу безкорисливого служіння істині, толерантності до інших теорій і думок, неприпустимості плагіату в будь-якій формі або навмисного спотворення результатів наукових досліджень. Етика офіцера зобов'язує беззаперечно служити Батьківщині, виявляти стійкість і мужність, піклуватися про підлеглих, у будь-який спосіб берегти офіцерську честь. Свої вимоги містить й етика професій журналіста, письменника, художника, етика працівників телебачення, сфери обслуговування тощо (Вербівський, 2017; Колісник-Гуменюк, 2014; Лапузіна, 2006; Ярощук, 2014).

З огляду на зазначене, а також узагальнюючи подані в науковій літературі визначення, під професійною етикою ми розуміємо досвід етичної кодифікації, тобто професійний етичний кодекс, у якому зафіксовано систему раціонально осмислених моральних принципів, норм і правил, загальноприйнятих у певній професійній сфері, якими люди мають керуватися під час виконання професійних обов'язків у сфері вибраної ними професійної діяльності.

Відповідно до мети нашого дослідження основоположним є визначення поняття «професійна етика» з позиції інституційного підходу.

З огляду на наведене вище визначення під професійною етикою дизайнера ми розуміємо кодифіковані норми професійного поведіння, що засновані на етичних вимогах до професії дизайнера. Професійний етичний кодекс дизайнера – це зведення правил, які регулюють відношення, що виникають як у професійному середовищі дизайнера, так і у взаємовідносинах дизайнера та суспільства.

Дослідимо зміст професійно-етичного кодексу дизайнера.

Усвідомлення етичних норм професійної діяльності дизайнера у світі розвивається з моменту зародження та становлення професії дизайнера як такої, тобто з другої половини XIX ст. У 1957 р. відбулося об'єднання національних організацій промислового дизайну в некомерційне співтовариство,

юридично зареєстроване в Парижі, та було засновано Міжнародну раду організацій індустріального дизайну (International Council of Societies of Industrial Design, далі – ICSID) (Наконечна, 2013). ICSID стала тією платформою, на основі якої дизайнери всього світу налагоджують професійні контакти, визначають спільні цілі й інтереси, стежать за збереженням якості та гідності професії, дотримуються соціальної відповідальності.

Поступово моральні норми, прийняті у професійному співтоваристві дизайнерів, оформлюються та закріплюються у спеціальному етичному кодексі, прийнятому 1965 р. на IV конгресі ICSID у Відні, – «Зразковому міжнародному кодексі професійного поведіння дизайнера».

Сьогодні Міжнародний професійний кодекс честі дизайнера осмислюється як зразковий кодекс поведіння для дизайнерів. У ньому встановлено, що дизайнер – це людина, яка займається дизайном за власною ініціативою або за трудовою угодою; група дизайнерів; люди, які працюють у фірмі або об'єдналися на інших засадах. Мета зазначеного кодексу спрямована на формування основних принципів міжнародних етичних норм у дизайнерській практиці, що були прийняті всіма членами ICSID. Кодекс передбачає відповідальність дизайнерів, що працюють у товариствах та об'єднаннях організацій – членів ICSID, перед суспільством, перед іншими дизайнерами, перед клієнтами (Міжнародний професійний кодекс честі дизайнера).

Соціальна відповідальність дизайнера перед суспільством полягає в тому, що дизайнер бере на себе професійний обов'язок сприяти підвищенню соціального та естетичного рівня суспільства; зобов'язується з професійною відповідальністю діяти на користь екології та захисту середовища; повинен тримати на високому рівні честь і гідність своєї професії; не має права свідомо допускати ситуацію, у якій його особисті інтереси суперечать його професійному обов'язку.

Відповідальність перед іншими дизайнерами вимагає від дизайнера дотримання таких вимог: він не має права прямо чи опосередковано намагатися усунути від роботи іншого дизайнера, а також із метою конкуренції зменшувати розмір гонорару або вдаватися до інших нечесних прийомів; він не повинен навмисно розпочинати виконання професійного завдання, над яким працює інший дизайнер, не поінформувавши його про це; він має бути справедливим у критиці, не має права очорнювати ні роботу, ні репутацію свого колеги-дизайнера; він не має права дотримуватися вка-

зівок клієнта, якщо це веде до створення плагиату, а також свідомо створювати плагіат.

Відповідальність дизайнера перед клієнтом передбачає, що дизайнер повинен працювати на користь клієнта в межах свого професійного обов'язку; не має права одночасно виконувати завдання, які конкурують між собою, не поінформувавши про це зацікавлених клієнтів чи роботодавців (винятками можуть бути окремі випадки, у яких традиційно прийнято, що дизайнер одночасно працює на конкурентів); повинен конфіденційно ставитися до всіх задумів свого клієнта, до організації та методів виробництва на підприємстві, не має розголошувати таку інформацію без згоди клієнта та відповідає за те, щоб так чинив керований ним колектив (Міжнародний професійний кодекс честі дизайнера).

У 1992 р. Україна стала членом Міжнародної громадської асоціації «Союз дизайнерів», яка об'єднала професійних дизайнерів країн Співдружності Незалежних Держав. У грудні 1996 р. Міжнародну громадську асоціацію «Союз дизайнерів» було прийнято у члени Міжнародної асоціації «Союз дизайнерів» (ICSID) (Картава, 2018). Отже, Україна є дійсним членом ICSID, тому вітчизняні дизайнери мають дотримуватися у своїй професійній діяльності визначених у Міжнародному професійному кодексі честі дизайнера значущих в етичному плані аспектів діяльності дизайнера, розроблених та чітко визначених вимог до їх здійснення.

Висновки

У дослідженні надано визначення поняття «професійна етика дизайнера» з позиції інституційного підходу. Проте професія дизайнера характеризується існуванням специфічних моральних дилем. Тому перспектива подальших розвідок полягає у визначенні професійної етики дизайнера, центр якої становить професійний етичний кодекс, з позиції метаетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Durkheim E. Professional Ethics and Civic Morals. 2nd ed. London : Routledge, 1992. 304 p. URL: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/38217/1/13.pdf> (дата звернення: 11.06.2022).
2. Васянович Г. Педагогічна естетика : навчальний посібник. Львів : Норма, 2021. 464 с.
3. Вербівський Д. Особливості розроблення професійно-етичних кодексів персоналу компаній мобільного зв'язку. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2011. № 27. С. 148–152.

4. Вербівський Д. Формування професійної етики персоналу центру обслуговування абонентів мобільного зв'язку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2012. 22 с.

5. Вербівський Д. Особливості формування професійної етики майбутніх учителів інформатики у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 2(41). С. 55–58.

6. Етика та естетика : навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. В. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 204 с.

7. Зозуляк-Случик Р. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.

8. Каленський А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : ЦП «Компринт», 2016. 424 с.

9. Картава Н. Основи художнього конструювання виробів. *uchika.in.ua*. 2018. URL: <https://uchika.in.ua/osnovi-hudojneogo-konstruyuvannya-virobiv.html> (дата звернення: 22.06.2022).

10. Колісник-Гуменюк Ю. Формування професійної етики майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 5. С. 215–222.

11. Лапузіна О. Формування професійної етики у майбутніх інженерів на основі ситуаційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 248 с.

12. Міжнародний професійний кодекс честі дизайнера. URL: <https://infopedia.su/1x3601.html> (дата звернення: 16.06.2022).

13. Наконечна А. Історія становлення дизайну. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД* : збірник наукових праць ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 30–31 березня 2013 р. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2013. С. 127–129.

14. Помаранська Н. Основи професійної етики та культури спілкування : конспект лекцій. Рівне, 2011. URL: <http://rpl.ucoz.com/Navchannay/PerucarEtika.pdf> (дата звернення: 11.06.2022).

15. Слободянюк О. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 20 с.

16. Ярошук К. Формування професійної етики майбутніх інженерів-педагогів при вивченні спеціальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

REFERENCES

1. Durkheim, E. (1992). *Professional Ethics and Civic Morals*. 2nd ed. London: Routledge, 304 p. URL: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/38217/1/13.pdf> [in English].

2. Vasianovych, H. (2021). *Pedahohichna estetyka: navchalnyi posibnyk [Pedagogical aesthetics: study guide]*. Lviv : Norma, 464 p. [in Ukrainian].

3. Verbivskiy, D. (2011). *Osoblyvosti rozroblennia profesiino-etychnykh kodeksiv personalu kompanii*

mobilnoho zviatzku [Features of the development of professional and ethical codes of personnel of mobile communication companies]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, no. 27, pp. 148–152 [in Ukrainian].

4. Verbivskiy, D. (2012). *Formuvannia profesiinoi etyky personalu tsentru obsluhovuvannia abonentiv mobilnoho zviatzku [Formation of professional ethics of the staff of the mobile customer service center]*. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Zhytomyr, 22 p. [in Ukrainian].

5. Verbivskiy, D. (2017). *Osoblyvosti formuvannia profesiinoi etyky maibutnix uchyteliv informatyky u protsesi fakhovoi pidhotovky [Features of the formation of professional ethics of future teachers of informatics in the process of professional training]*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia "Pedahohika. Sotsialna robota" – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy. Social work"*, iss. 2(41), pp. 55–58 [in Ukrainian].

6. Blikhar, V. (ed.) (2018). *Etyka ta estetyka: navchalno-metodychnyi posibnyk (uskhemakh i tablytsiakh) [Ethics and aesthetics: educational and methodological guide (in diagrams and tables)]*. Lviv: PP "Aral", 204 p. [in Ukrainian].

7. Zozuliak-Sluchyuk, R. (2019). *Formuvannia profesiinoi etyky maibutnix sotsialnykh pratsivnykiv v universytetakh: monohrafiia [Formation of professional ethics of future social workers in universities: monograph]*. Ivano-Frankivsk: NAIR, 460 p. [in Ukrainian].

8. Kalenskiy, A. (2016). *Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnix vykladachiv spetsialnykh dystsyplin: monohrafiia [Development of professional and pedagogical ethics in future teachers of special disciplines: monograph]*, 2nd ed. Kyiv: TsP "Komprynt", 424 p. [in Ukrainian].

9. Kartava, N. (2018). *Osnovy khudozhnoho konstruiuvannia vyrobiv [Basics of artistic design of products]*. *uchika.in.ua*. URL: <https://uchika.in.ua/osnovi-hudojneogo-konstruyuvannya-virobiv.html> [in Ukrainian].

10. Kolisnyk-Humeniuk, Yu. (2014). *Formuvannia profesiinoi etyky maibutnix fakhivtsiv [Formation of professional ethics of future specialists]*. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity – Pedagogy and psychology of professional education*, no. 5, pp. 215–222 [in Ukrainian].

11. Lapuzina, O. (2006). *Formuvannia profesiinoi etyky u maibutnix inzheneriv na osnovi sytuatsiinoho navchannia [Formation of professional ethics in future engineers on the basis of situational training]*. *Candidate's thesis*. Vinnytsya, 248 p. [in Ukrainian].

12. *Mizhnarodnyi profesiinyi kodeks chesti dizainera [International Professional Code of Honor of the Designer]*. URL: <https://infopedia.su/1x3601.html> [in Ukrainian].

13. Nakonechna, A. (2013). *Istoriia stanovlennia dizainu [History of design development]*. *Problemy ta perspektyvy rozvytku nauky na pochatku tretoho tysiacholittia u krainakh SND: zbirnyk naukovykh prats IX Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi internet-konferentsii [Problems and prospects of the development of science at the beginning of the third millennium in the CIS countries: a collection*

of scientific works of the IX International scientific and practical internet conference] (Pereyaslav-Khmelnyskyi, March 30–31, 2013). Pereyaslav-Khmelnyskyi: Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University in Pereyaslav-Khmelnyskyi, pp. 127–129 [in Ukrainian].

14. Pomaranska, N. (2011). *Osnovy profesiinoi etyky ta kultury spilkuvannya: konspekt leksii* [Fundamentals of professional ethics and culture of communication: lecture notes]. Rivne. URL: <http://rpl.ucoz.com/Navchannay/PerucarEtika.pdf> [in Ukrainian].

15. Slobodianiuk, O. (2017). *Formuvannya profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv ekonomichnoho profilu u protsesi vyvchennia suspilno-humanitarnykh dystsyplin* [Formation of professional

and ethical competence of future managers of economic profile in the process of studying social and humanitarian disciplines]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

16. Yaroshchuk, K. (2014). *Formuvannya profesiinoi etyky maibutnikh inzheneriv-pedahohiv pry vyvchenni spetsialnykh dystsyplin* [Formation of professional ethics of future engineers-teachers in the study of special disciplines]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.06.2022.

The article was received 27 June 2022.